

взагалі можуть бути [2, с. 302–304]. Звернемо увагу також на те, що визначені у ст.ст. 4.5.2 і 4.5.3 ознаки складу злочину, які знижують та які підвищують тяжкість злочинів, передбачених розділом 4.5, насправді стосуються не всіх діянь, відповідальність за які встановлена вказаним розділом (чи принаймні більшої їх частини), а фактично лише одного з них – протиправного позбавлення особистої свободи людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст станом на 15.10.2021 р. / Новий Кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/10/19/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-18-10-2021.pdf>.

2. Андрушко А.В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваїте, 2020. 560 с.

3. Андрушко А.В. Злочини проти волі людини в проекті Кримінального кодексу України: окремі застереження. Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 берез. 2021 р.) / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 21–24.

Бабаніна Вікторія Вікторівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Вплив Конституції України на кримінальне законодавство здійснюється через кримінально-правове регулювання за допомогою кримінальної політики та відповідних конституційних принципів. Крім того, конституційні принципи поширюються на всю систему законодавства і форми правосуддя.

Кримінальне законодавство України відповідає конституційним вимогам, зокрема законності, верховенства права, гуманності, справедливості, рівності громадян (іноземців, осіб без громадянства) перед законом, індивідуалізації кримінальної відповідальності й покарання тощо.

Принципами переважно вважають: 1) основні засади, вихідні ідеї, яким притаманні універсальність, загальна значущість, вища імперативність, вони відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [1, с. 110]; 2) першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки [2, с. 519]; 3) внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, у різноманітних сферах

діяльності [1, с. 110; 2, с. 519]. Такі визначення є дискусійними, тож вони потребують ґрунтовного дослідження та аналізу, однак це виходить за межі предмета нашого дослідження. Ми поділяємо позицію К. Є. Чередніченко, згідно з якою принципи – це не просто «основоположні (основні) засади, вихідні ідеї», а певні вимоги, обов'язкові для виконання [3, с. 18]. Однак і така позиція видається не беззаперечно правильною.

Учений С. О. Валієв виокремлює такі принципи кримінального законодавства: 1) законності; 2) демократизму; 3) гуманізму; 4) справедливості; 5) економії заходів державного примусу; 6) вини; 7) невідворотності відповідальності; 8) індивідуальності відповідальності; 9) індивідуальності покарання; 10) диференціації відповідальності та покарання [4, с. 23]. Водночас І. Г. Набієв пропонує визначати такі принципи кримінального законодавства: 1) законності; 2) рівності громадян перед законом; 3) вини; 4) справедливості; 5) гуманізму; 6) невідворотності кримінальної відповідальності; 7) індивідуальності кримінальної відповідальності; 8) диференціації кримінальної відповідальності; 9) економії заходів кримінально-правового впливу; 10) стимулювання відмови від продовження злочинної діяльності та позитивної посткримінальної поведінки [5, с. 35]. Своєю чергою Р. С. Бурганов виокремлює такі принципи кримінального законодавства: 1) законності; 2) рівності громадян перед законом; 3) справедливості; 4) гуманізму; 5) вини; 6) економії заходів кримінальної репресії; 7) невідворотності кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру; 8) стимулювання відмови від продовження злочинної діяльності та позитивної посткримінальної поведінки; 9) призначення покарання тощо [6, с. 71]. Натомість Т. Р. Сабітов окреслює найширше коло принципів кримінального законодавства, серед яких: 1) законності; 2) винної відповідальності; 3) відповідності; 4) одноразовості притягнення до кримінальної відповідальності; 5) гуманізму; 6) особистої відповідальності; 7) обов'язковості кримінально-правового впливу; 8) доцільності; 9) економії заходів кримінально-правового впливу; 10) диференціації відповідальності; 11) доцільності кримінально-правової заборони та відповідальності за її порушення; 12) економії репресії; 13) повноти кваліфікації; 14) конкретності кваліфікації; 15) точності кваліфікації; 16) індивідуальності покарання; 17) доцільності покарання тощо [7, с. 37]. На нашу думку, усі зазначені позиції не можна визнавати безумовно привальними чи неправильними. Кожний запропонований перелік принципів є доволі дискусійним.

В умовах сьогодення чинний КК України прямо не передбачає жодного принципу. Однак його принципи можна виокремити відповідно до положень деяких кримінально-правових норм: 1) ч. 3, 4 ст. 3 КК України – принцип законності; 2) ч. 2 ст. 2 КК України –

принцип вини; 3) ч. 1, 2 ст. 2 КК України – принцип справедливості; 4) ч. 3 ст. 50 КК України – принцип гуманізму тощо.

Закріплення принципів у чинному КК України зумовлено тим, що: 1) принципи кримінального законодавства становлять сукупність ідеологічних, політичних і соціальних вимог; 2) вимоги принципів кримінального законодавства є обов'язковими як для законодавчих, так і для правозастосовних органів; 3) принципи кримінального законодавства як опосередковано, так і безпосередньо позначаються на регулюванні суспільних відносин; 4) принципи кримінального законодавства спрямовані на виконання завдань КК України; 5) зміст принципів кримінального законодавства відповідає потребам і закономірностям суспільного розвитку [3, с. 12–15].

Законодавцю необхідно визначити перелік основоположних (основних, головних) принципів кримінального законодавства України та внести відповідні зміни в зміст КК України, доповнивши його відповідними положеннями про принципи кримінального законодавства. Найдоцільнішим і логічним, на нашу думку, буде доповнення розділу I Загальної частини «Загальні положення» ст. 2² з вказівкою на принципи кримінального законодавства України. Ми пропонуємо укріпити на нормативному рівні такі принципи кримінального законодавства: 1) законності; 2) рівності всіх перед законом; 3) справедливості; 4) гуманізму; 5) винної відповідальності; 6) відповідності призначеного покарання суспільній небезпечності фактично вчиненого діяння; 7) невідворотності кримінальної відповідальності й інших заходів кримінально-правового характеру. Крім цього, слід внести зміни до КК України шляхом доповнення його змісту ст. 2² «Принципи кримінального законодавства України» [8, с. 158].

Таким чином, основоположними *принципами кримінального законодавства України*, на наше переконання, є принципи: законності; рівності всіх перед законом; справедливості; гуманізму; винної відповідальності; відповідності призначеного покарання суспільній небезпечності фактично вчиненого діяння; невідворотності кримінальної відповідальності й інших заходів кримінально-правового характеру.

Список використаних джерел

1. Принцип. *Юридична енциклопедія*: у 6 т. / [ред. кол.: Ю. С. Шемшученко та ін.]. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5: П–С. 735 с.

2. Принцип. *Філософський енциклопедичний словник* / [В. І. Шинкарук та ін.]. Київ: Абрис, 2002. 519 с.

3. Чередниченко Е. Е. Принципы уголовного законодательства: понятие, система, проблемы законодательной регламентации (комплексное теоретическое исследование): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 2006. 32 с.

4. Валиев С. А. Принципы назначения наказания. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. 388 с.
5. Набиев И. Г. Принципы назначения наказания : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Казань, 2004. 171 с.
6. Бурганов Р. С. Принципы уголовного права и принципы назначения наказания : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Казань, 2006. 183 с.
7. Сабитов Т. Р. Система уголовно-правовых принципов : монография / отв. ред. А. И. Чучаев. М. : Проспект, 2012. 236 с.
8. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.

Бондаренко Марина Сергіївна,
суддя Дарницького районного суду
м. Києва, кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННІ ДІЇ З ОТРУЙНИМИ ЧИ СИЛЬНОДІЮЧИМИ РЕЧОВИНАМИ

В Законі України про кримінальну відповідальність на сьогодні для юридичних осіб встановлена так звана «квазікримінальна відповідальність», і перший крок у цьому напрямку був зроблений завдяки внесенню законодавцем змін у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України ще у 2014 році [2].

Появі кожного закону передують умови його соціальної зумовленості, оскільки розвиток кримінального закону невід'ємно пов'язаний із розвитком та трансформацією суспільства, суспільних відносин, заради охорони яких він послугує.

Втім, міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна, це лише один із аспектів цього складного й багатоаспектного питання.

Як слушно зауважує П. Л. Фріс, актуальність питання, пов'язаного з участю юридичних осіб у злочині, полягає в інтенсивному створенні організованої злочинності, вважаючи, що у такій ситуації будь-які дії, спрямовані проти фізичних осіб – лідерів організованої злочинності, не спроможні призвести до позитивних наслідків. Водночас зазначає, що без ліквідації самих юридичних осіб будь-яка спроба припинити злочинну діяльність буде марною, так як на місце фізичних осіб – лідерів організованої злочинності прийдуть інші, що будуть продовжувати злочинну діяльність [7, с. 154].

Але в науці кримінального права з огляду на протилежність позицій щодо визнання юридичних осіб суб'єктом кримінальної відповідальності, противників цього все ж таки більше.